

APA NEÎNCEPUTĂ DIN DESCÂNTECE²⁶¹

Drd. Doina Cristina MAZĂRE

mazarecristina@yahoo.com

Universitatea din București

Abstract: Water, the fluid element, constantly in a state of change in multiple forms and hypostases, reveals its special symbolism in an extraordinary category of our folklore, namely enchantment. From the multitude of hypostases in which I found water in poetry and in practice of the enchantments, for this article I chose a special type of water, the "not started" water or "a virgin" water, from poetry and the practice of enchantments. This water had to meet certain conditions to become a "not started" water or "a virgin" water: to be taken in the morning, without being seen by anyone else, brought from clean springs, and it thus became a therapeutic-magical water, used by humans in treating multiple types of diseases.

Keywords: water, enchantment, practice, therapeutic, magical.

Apa, elementul fluid aflat în permanență într-o stare de schimbare în forme și ipostaze multiple, își dezvăluie simbolistica aparte într-o categorie extraordinară a folclorului nostru și anume descântecul. Din multitudinea de ipostaze în care am găsit apa în poezia și în practica descântecelor, pentru acest articol am ales un tip special de apă și anume, apa neîncepută din poezia și practica descântecelor.

Prin supraviețuirea celor mai vechi influențe și credințe ale primelor secole ale omenirii, în textele descântecelor ele se înfățișează drept niște mediatore ale accesului cultural la tradiții străvechi ale omenirii, adunând, în același timp, influențe noi, creștine, ce se manifestă laolaltă, într-un tot unitar, cu scopuri bine definite în mentalul popular. Referindu-se la sistemul complex terminologic al descântecelor, Mihai Pop supune discuției, în studiul său, *Folclor literar românesc*, „bogata terminologie” de care se bucură descântecul: „descîntec, vrajă, farmec, făcătură, bozgoane, desfaceri,

²⁶¹ Notă: O parte din informații se regăsesc și în cuprinsul tezei de doctorat cu titlul „Apa – de la ordinea practică la ordinea metafizică”, autor Doina-Cristina Chița (Mazăre), în curs de susținere publică la Universitatea din București, Facultatea de Litere, conducător științific prof. univ. dr. Silviu Angelescu.

năvrăji etc. Această bogată terminologie arată nu numai formele variate ale practicii, ci și influențele pe care practica le-a suferit.”²⁶²

Descântecelile sunt niște acte magice și, conform lui Mircea Eliade, „actele magice repetă cosmogonia, căci ele sînt proiectate în timpul mitic al Creării lumii și nu sunt decît repetarea gesturilor efectuate atunci, *ab origine*. În cazul terapiei populare cu *apa neîncepută* se încearcă regenerarea magică a bolnavului prin contactul cu substanța primordială, apa absoarbe răul datorită puterii sale de asimilare și dezintegrare a tuturor formelor.”²⁶³ Astfel, apa neîncepută este acea apă care încorporează puterea de la începuturile lumii, ea fiind cea care impulsionează forțele creatoare și coboară în mâinile descântătoarelor, într-un catharsis extraordinar.

Această apă trebuia să îndeplinească anumite condiții pentru a deveni o apă neîncepută: să fie luată dimineața, fără ca persoana să fie văzută de altcineva, adusă de la izvoare curate, iar ea devenea, astfel, o apă terapeutico-magică, fiind „bună pentru toate riturile de purificare, de izgonire a duhurilor rele și de vindecare a bolilor.”²⁶⁴

Încărcată de valențe sacrale, ea trebuia manevrată cu mare atenție de către agenții magici, fără să fie profanată de uzanța cotidiană; se punea, de obicei, într-un vas nou, „neprofanat de folosirea zilnică, [și astfel, ea] concentrează în sine valențele germinative și creatoare ale apei primordiale. Ea vindecă, deoarece, într-un anumit fel, reface Creația”²⁶⁵ *Apa neîncepută* „numită de romani *aqua virgo*, diferă de apa consumată în viața de toate

²⁶² Pop, Mihai; Ruxăndoiu, Pavel, *Folclor literar românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991, p. 105.

²⁶³ Eliade, Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*, Editura Humanitas, 1992, după *Traite d'histoire des religions*, Payot, Paris, 1964, p. 160.

²⁶⁴ Evseev, Dicționar de magie, demonologie românească, Editura Amarcord, Timișoara, 1997, p. 30.

²⁶⁵ Eliade, Mircea, *op. cit.*, , p. 160.

zilele prin condițiile, menită să-i mențină forța magică intactă, fiind respectate în vederea procurării ei.”²⁶⁶ Apa neîncepută deține rolul principal de lichid curativ.

Apă neîncepută:

A – în „Descântec de păr” – omul pleacă la fântâna lui Iordan să bea apă sfântă, neîncepută. (Neamț)²⁶⁷

B – în „Descântec de șerpe” – omul care se plimbă printr-o livadă de pruni, se întâlnește cu un șarpe necăjit. Șarpele îi spune omului că este supărat din cauză că a mușcat pe cineva, iar la întrebarea omului despre leacul pe care îl poate da, șarpele răspunde: „Fierul și oțelul/Măsga de alun/Și apa neîncepută.”²⁶⁸

C – în „Descântec de desfăcut” (Republica Moldova) – Maica Precista îl spală pe cel bolnav cu apă neîncepută din fântâna lui Iordan.²⁶⁹ Aceeași imagine, dar în locul Maicii Domnului, este descântătoarea care îl spală pe cel bolnav cu apă neîncepută din fântâna lui Iordan o întâlnim și în „Descântec de puhoială” (Vaslui): „Ea varga’n mâna dreaptă o lua/Pe doamna zânelor o alunga,/De mâna dreaptă te-o lua,/La fântâna lui Iordan te-o ducea,/Unde te-o înălța,/Pe tronul vederei te-o așeza,/Cu apă neîncepută te-

²⁶⁶ Golopenția, Sanda, *Limba descântecelor românești*, Editura Academiei Române, București, 2007, p. 204.

²⁶⁷ Gorovei, Artur, *Literatură populară II*, Editura Minerva, Ediție îngrijită de Iordan Datcu, București, 1985, p. 362.

²⁶⁸ Tocilescu, Gr. G., *Materialuri folkloristice*, Culese și publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor și Învățământului public, Volumul I, Poesia Poporană, Partea I, Tipografia „Corpului Didactic” C. Ispasescu & G. Rbatanescu, Bucuresci, 1900, p. 592.

²⁶⁹ Tazlăuanu, I. Gheorghe, *Comoara Neamului, Volumul VIII, Descânțece*, București, 1943, p. 134.

o spăla,/Cu mâneca cămeșei te-o ștergea/Iar (cutare) a rămas,/Curat și luminat,/Cum Dumnezeu l-a lăsat.”²⁷⁰

D – în „Descântec de frigare la femeii lehuze”(Bacău) – femeia bolnavă este trimisă de către Maica Precista la descântătoare ca să o curețe de tot răul: „Iar eu cum am auzit,/Focul de grabă am aprins,/Frigarea am înroșit,/În apă neîncepută o am stins,/Și din gură am zis:/Nu înfig frigarea în apă,/Și nici în ceapă/Ci în inima ursitorilor/Și a fermecătorilor.”²⁷¹

Ipostaze ale apei neîncepute în versurile descântecelor:

- luată din fântâna lui Iordan, este băută de către cel bolnav;
- luată din fântâna lui Iordan, cel bolnav este spălat cu ea;
- apa neîncepută ca leac provenit de la însuși agentul provocator al bolii, șarpele;
- stingerea bolii în apă neîncepută.

Acest tip de apă se bucură de o utilizare bogată în partea practică a descântecelor, acolo unde ne ocupăm de apa din ordinea practică, subiect pe care îl vom dezvolta pe larg în paginile care urmează. În clasificarea de mai sus analizăm simbolul poetic al apei, așa cum l-am întâlnit în poezia descântecelor. Însă, apa neîncepută are o largă utilizare în practica descântecelor.

Raportul dintre necesitate și funcție se conturează în practicile magice ale descântecelor, mai ales în asocierea elementelor care sunt deja încărcate de o valență sacră, de exemplu, crucea, element pur religios, care apară omul

²⁷⁰ *Ibidem*, p. 284.

²⁷¹ *Ibidem*, p. 160.

de rele, cu un cuțit simplu, din uzanța cotidiană, care preia și el, fiind utilizate laolaltă în procedeul magic, semnificații sacre.

Practica:

- *Apa neîncepută*, după aducerea în casă, este pusă într-o/într-un:

- oală curată, nouă;

- vas nou, alături de un ban de argint, un băț de alun/boz;

- pahar.

- *Apa neîncepută* în care se descântă cu:

- o seceră sau cu o mătură;

- fir de mătură, cruce, sare, tămâie de la Bobotează;

- un fir de mătură, tămâie și aluat;

- fir de busuioc/creangă de salcie;

- busuioc și cu un cuțit;

- busuioc, cruce și tămâie;

- creangă de alun/leuștean/boz;

- trei *verguți* de alun;

- creangă de alun și cu iarba ce crește printre gard;

- nouă feluri de muguri, aluat și o mână de varză tocată.

- *Apa neîncepută* amestecată cu diverse elemente:

- pusă la fiert alături de losnicioară;
- amestecată cu usturoi;
- amestecată cu sare;
- amestecată cu miere.
- Alte ipostaze ale *apei neîncepute*:
- este luată dimineața;
- stingerea a trei sau a nouă cărbuni în apă;
- adusă de la un izvor curat.
- *Apa neîncepută* folosită ca:

1. medicament intern (se bea):

- este fiartă cu losnicioară, în care se adaugă miere;
- se sting în ea trei cărbuni;
- se sting în ea nouă cărbuni;
- se sting în ea „niște cărbuni”;
- este descântată cu o seceră sau cu o mătură;
- este descântată cu un ac, fus, cuțit;
- este amestecată cu usturoi;

- este descântată într-un vas nou, alături de un ban de argint, un băț de alun/boz;

- este descântată cu fir de busuioc/creangă de salcie;

- este luată dimineața și se descântă cu busuioc.

2. medicament extern

a) spălarea bolnavului cu *apa neîncepută*:

- în care se sting trei, nouă cărbuni;

- în care au fost înmuiate nouă surcele;

- adusă fără ca descântătoarea să fie văzută;

- în care se descântă cu o seceră sau cu o mătură;

- care se descântă cu un ac, fus, cuțit;

- cu apa neîncepută pusă într-un vas nou, alături de un ban de argint, un băț de alun/boz;

- în care se adaugă miere;

- amestecată cu sare;

- descântată cu busuioc (spălare pe față).

b) spălarea răniilor bolnavului cu *apa neîncepută*:

- adusă de la un izvor curat, în care se descântă cu creangă de alun/leuștean/boz și turnarea ei în urechile celui bolnav;

- în care se descântă cu trei *verguți* de alun.

c) stropirea bolnavului cu *apa neîncepută*:

- în care se descântă cu un fir de busuioc/creangă de salcie;

- descântată cu fir de mătură, tămâie și aluat;

- luată dimineața în care se descântă cu busuioc.

d) Ungerea bolnavului cu *apa neîncepută*:

- amestecată cu usturoi;

- în care se adaugă miere.

● Locuri unde se aruncă *apa neîncepută* după finalizarea practicii magice a descântecului:

- pe un câine (dacă animalul se scutură, boala o să treacă, dacă nu, ea va rămâne în corpul bolnavului);

- pe un gard;

- la încuietorile ușii;

- pe vârful unui par;

- pe apă (se dau obiectele folosite alături de *apa neîncepută* în descântec: fir de mătură, tămâie, aluat).

Menționez faptul că, aceste informații au fost culese din aproximativ opt volume²⁷² care cuprind descântece culese între anii 1860 și 1980, considerând că în această perioadă a fost cules cel mai însemnat număr de poezii rituale. Un fenomen interesant este că pe terenul mobil pe care l-am avut în vedere pentru studierea acestei categorii folclorice, am întâlnit un informator un fel de vraci al comunei Piatra-Olt, din Slatina, județul Olt, care ne-a povestit în luna ianuarie a acestui an cum descântă dumnealui în apă neînceptută: „descânt cu un **pahar cu apă** când nu e copilul, nu poate să-l aducă. Sau poate să-l aducă și să aibă pentru mai târziu, peste noapte, ca să nu mai vină cu el. Deci, un pahar cu apă neînceptută, luată de la fântână sau de la chiuvetă, dar să fie **neînceptută**, să nu mai fi băut nimeni din ea. Deci, paharul ăsta gol, îl umpleți cu apă și îi puneți trei fire de mătură, așa, mici cât e paharul sau sticla și un fir de ață roșie. Și eu descânt atunci cu trei bețe de chibrit. După ce termin descântecul care l-am spus acum, aprind bețele de chibrit și le sting în apa aia. Și se lasă niște cărbuni. Dacă copilul este deocheat, să duce la fund...deci, cărbunii ăia după chibrit. Se duce la fund. Dacă nu, stă deasupra (...)și apa o bea copilul. Dați la copil, dacă nu vrea să bea, e mic, are două săptămâni, nu poate să bea, îl ungeți pe la toate încheieturile, la mâini, la picioare, la subțiori, pe la toate încheieturile și îi

²⁷² Alecsandri, Vasile, *Poesii populare ale românilor*, Tipografia Lucrătorilor asociați, București, MDCCCLXVI (1866).

Gaster, Moses, *Chrestomatie română*, Texte tipărite și manuscrise [SEC. XVI - XIX] dialectale și populare, Vol. I., Introducere, Gramatică, Texte [1550-1710], Editura Socecă & Co., București, 1891.

Gorovei, Artur, *Literatură populară II*, Editura Minerva, Ediție îngrijită de Iordan Datcu, București, 1985.

Marian, Simeon, Florea, *Descântece poporane române*, Tipografia lui R. Eckhardt în Cernăuț., Suceava, 1886.

Nijloveanu, Ion, *Poezii populare românești II, Balade, doine, colinde, descântece, ghicitori*, Editura Minerva, București, 1989.

Ștefănuță, V. Petre, *Folclor și tradiții populare*, Vol. I, Editura Știința, Chișinău, 1991.

Tazlăuanu, I. Gheorghe, *Comoara Neamului, Volumul VIII, Descântece*, București, 1943.

Tocilescu, Gr. G., *Materialuri folkloristice*, Culese și publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor și Învățământului public, Volumul I, Poesia Poporană, Partea I, Tipografia „Corpului Didactic” C. Ispasescu & G. Rbatanescu, București, 1900.

udați puțin buzele. (...) Și dacă eu sunt bolnav și nu mă pot deplasa și nici copilul, atunci mama vine cu paharul de **apă neîncepută**, exact cum v-am spus, cu firele de mătură și cu ața roșie, descânt, se duce acasă și îl unge pe copil la toate încheieturile și așa...”

Din relatările domnului Marian Budan aflăm despre legătura sacrală, obiectuală, în universul gesturilor care însoțesc aceste acte magice. Acțiunea rituală de a aduce apă neîncepută, îndeplinind o serie de condiții sacre, despre care am discutat mai sus, respectă aici aceeași dogmă antică, modernizată de condițiile impuse de actualitatea existenței umane: dacă nu se poate aduce de la fântână, ea se poate lua de la robinet, cu condiția să nu fi băut nimeni înainte, din această apă. Se respectă, astfel, clauza supremă a apei ca ea să capete calitatea sacrală de *apă neîncepută*.

Element cheie al unei vieți spirituale conectată prin rădăcini profunde, la roțile creatoare ale omenirii, cu un rol mai sacru și mai măreț decât ni se înfățișa inițial, descântecul adună în sistemul său complex toate elementele naturii cosmice și terestre, toții zeii mitologiei și toți sfinții religiei care coexistă într-o formă mai complicată decât puterea de înțelegere a omului de astăzi, dar atât de simplu de înțeles în mentalul popular tradițional, iar apa este lichidul care curge din microcosmos în macrocosmos și invers, ca un râu magic, antic și actual, ce își amintește toată istoria lumii și deține toate răspunsurile trecutului, prezentului și viitorului.

References:

1. Alecsandri, Vasile, *Poesii populare ale românilor*, Tipografia Lucrătorilor asociați, București, MDCCCLXVI (1866).
2. Eliade, Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*, Editura Humanitas, 1992, după *Traite d'histoire des religions*, Payot, Paris, 1964.
3. Evseev, Dicționar de magie, demonologie românească, Editura Amarcord, Timișoara, 1997.
4. Gaster, Moses, *Chrestomatie română*, Texte tipărite și manuscrise [SEC. XVI - XIX] dialectale și populare, Vol. I., Introducere, Gramatică, Texte [1550-1710], Editura Socecă & Co., București, 1891.
5. Golopenția, Sanda, *Limba descântecelor românești*, Editura Academiei Române, București, 2007.
6. Gorovei, Artur, *Literatură populară II*, Editura Minerva, Ediție îngrijită de Iordan Datcu, București, 1985.
7. Marian, Simeon, Florea, *Descânțece poporane române*, Tipografia lui R. Eckhardt în Cernăuț., Suceava, 1886.
8. Nijloveanu, Ion, *Poezii populare românești II, Balade, doine, colinde, descânțece, ghicitori*, Editura Minerva, București, 1989.
9. Pop, Mihai; Ruxăndoiu, Pavel, *Folclor literar românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991.
10. Ștefănuță, V. Petre, *Folclor și tradiții populare*, Vol. I, Editura Știința, Chișinău, 1991.
11. Tazlăuanu, I. Gheorghe, *Comoara Neamului, Volumul VIII, Descânțece*, București, 1943.
12. Tocilescu, Gr. G., *Materialuri folkloristice*, Culese și publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor și Învățămîntului public, Volumul I, Poesia Poporană, Partea I, Tipografia „Corpului Didactic” C. Ispasescu & G. Rbatanescu, București, 1900.